

УДК 330.3

*Н. Ф. Єфремова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Дніпродзержинський державний технічний університет
О. І. Чічкань,
к. е. н., старший викладач кафедри фінансів і кредиту,
Дніпродзержинський державний технічний університет
С. О. Вовк,
Магістрант кафедри фінансів і кредиту,
Дніпродзержинський державний технічний університет*

АНАЛІЗ І ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

*N. Efremova,
Ph.D., associate Professor, associate Professor of Department of finances and credit,
Dneprodzerzhinsk State technical university
A. Chichkan,
Ph.D., senior lecturer, Department of finances and credit, Dneprodzerzhinsk State technical university
S. Vovk,
magistrant of finances and credit, Dneprodzerzhinsk State technical university*

THE ANALYSIS AND FORECASTING OF A FINANCIAL CONDITION OF THE ENTERPRISES OF A METALLURGICAL COMPLEX IN SYSTEM OF ENSURING THEIR STABILIZATION AND FURTHER DEVELOPMENT

У статті обґрунтовано необхідність аналізу й прогнозування фінансового стану підприємств гірничо-металургійного комплексу як елемента системи забезпечення їх стабілізації та подальшого розвитку; розглянуто фінансовий стан підприємства як системи, наведено алгоритм його прогнозування.

In article need of the analysis and forecasting of a financial condition of the enterprises of a metallurgical complex as element of system of ensuring their stabilization and further development is proved; the financial condition of the enterprise as system is considered, the algorithm of its forecasting is given.

Ключові слова: підприємство, гірничо-металургійний комплекс, фінансовий стан, аналіз фінансового стану, прогнозування, прогнозування фінансового стану підприємства.

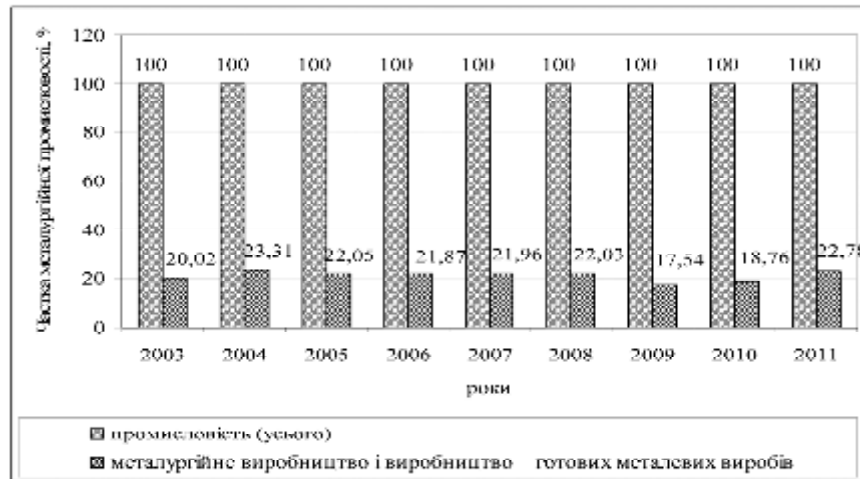
Key words: enterprise, metallurgical complex, financial condition, analysis of a financial condition, forecasting, forecasting of a financial condition of the enterprise.

ВСТУП

Успіх функціонування підприємства на ринку та перспективи його подальшого розвитку залежать від значного спектра чинників і визначаються його фінансовим станом. Необхідність оцінки та прогнозування фінансового стану викликана збитковістю та неплатоспроможністю, відсутністю вагомих конкурентних позицій багатьох вітчизняних промислових підприємств, у тому числі, гірничо-металургійного комплексу, незадовільною структурою їх капіталу. Реальне відображення фінансового стану підприємства, незалежно від його галузевої приналежності, ускладнюється недосконалими ме-

тодичними підходами до його оцінки та прогнозування. Це, безумовно, стосується, усіх без винятку галузей промисловості і, в першу чергу, підприємств гірничо-металургійного комплексу (ГМК), який був і, до тепер, залишається базовим елементом економіки України.

Існує тісний зв'язок між минулим, сучасним та майбутнім фінансовим станом підприємства, від якого залежить рівень отриманого кінцевого результату і створених протягом певного періоду можливостей розвитку і занепаду. З цих позицій проблема здійснення всебічного аналізу та прогнозування фінансового стану підприємства постає досить важливою і актуальною.

Рис. 1. Частка металургійної продукції в загальному обсягу реалізації промислової продукції

* Розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України.

Теоретичні та методичні аспекти аналізу й прогнозування фінансового стану підприємств знайшли своє відображення у наукових працях вітчизняних вчених: І. Бланка, Л. Лахтіонової, В. Мец, О. Терещенко, І. Білик, Н. Притуляк, В. Савлука, А. Поддєрьогіна, В. Ковальова та інших. Разом з тим, багато положень щодо визначення змісту поняття "фінансовий стан", методичних підходів щодо його оцінки та аналізу іноді носять дискусійний характер, залишаються недостатньо висвітленими та потребують подальшого дослідження.

ФОРМУВАННЯ МЕТИ СТАТТІ ТА ЗАВДАНЬ

Головною метою статті є обґрунтування доцільності розглядати фінансовий стан як важливу характеристику промислового підприємства, яка відображає результати господарської діяльності та визначає його фінансову спроможність, розглянути схему та структуру аналізу фінансового стану підприємства, запропонувати алгоритм його прогнозування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Світова фінансово-економічна криза виявила основні проблеми конкурентоспроможності провідних галузей вітчизняної економіки, зокрема металургійної, що як історично склалося і сьогодні є фундаментним елементом економічного потенціалу України. Яскравим підтвердженням цього слід вважати той факт, що вітчизняний металургійний комплекс об'єднує понад 300 підприємств і є стратегічно важливим для економіки України, визначає основну частину в експорті країни, постачаючи напівфабрикати цілому комплексу базових галузей — будівництву, машино- та суднобудівництву. Протягом усього терміну існування України як незалежної держави частка металургійного виробництва в загальному обсягу промислової продукції становила близько 20%. Наочно питому вагу підприємств ГМК в загальному обсязі реалізації промислової продукції ілюструє рисунок 1 [2, с. 31].

ГМК є основним донором бюджету, забезпечуючи понад 40% валюти надходжень в країну. Майже 30% становить його частка у валютному внутрішньому продукті. На металургійну промисловість спираються і для

неї працюють енергетика, машинобудування, будівництво, фінансова сфера. У галузі задіяно понад півмільйона осіб. Підприємства ГМК забезпечують робочі місця в найбільш густонаселених регіонах країни [5, с. 188].

Основу ГМК становлять 146 великих підприємств, пов'язаних галузевою належністю, з яких 12 — чорної металургії, 7 — трубних, 10 — металевих, 20 — кольорової металургії, 35 — вторинних металів, 26 — гірничорудних, 3 — феросплавних, 16 — коксохімічних, 17 — з виробництва вогнетривів. (2, с. 31).

Ресурсний потенціал гірничо — металургійного комплексу України, як відомо, визначається наявними покладами залізної і марганцевої руд, вугілля, вапняків тобто основних сировинних матеріалів для виробництва металу. Тому в умовах постійної нестабільності економіки в країні питання розвитку і фінансового стану підприємств ГМК є найбільш актуальним [5, с. 188].

Слід зазначити, що металургійна галузь України сьогодні перебуває на історичному зламі свого розвитку, об'єктивно являє собою слабку, як ніколи, оскільки вже не спирається на сучасний технічний і технологічний фундамент. Ці слабкості мають системний характер, вона не встигає за швидким нарощуванням потенціалу обсягів і кардинальними змінами у структурі світового виробництва [3, с. 13— 14].

Найбільш наочно слабкість конкурентних позицій підприємств ГМК виявилися у 2008—2009 роках. Для врятування ситуації держава змушена була в черговий раз вжити екстраординарних заходів щодо підтримки металургії, в тому числі, і за рахунок бюджету. Падіння обсягів виробництва в металургії у 2008—2009 роках становить 12,3% і 26,7% відповідно. Збитки металургійних підприємств у 2010 році становили близько 3,5 млрд грн.

І хоча посткризовий період характеризувався відновленням зростання обсягів виробництва на рівні 12,2% у 2010 році і 8,9% у 2011 році, проте за підсумками 2011 року докризових показників виробництва за усіма основними видами металопродукції ще не було досягнуто (табл. 1). У 2011 році обсяг виплавки сталі з напівфабрикатами становив 81,2% від рівня 2007 року, чавуну — 81,2%, прокату — 79,6%, труб — 78,6%, феросплавів — 60%.

Таблиця 1. Обсяги виробництва основних видів металопродукції, млн т.

Найменування продукції	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Сталь з напівфабрикатами	39.3	41.6	43.7	38.2	30.3	33.3	35.5
Чавун	30.7	32.9	35.6	31.0	25.7	27.4	28.9
Прокат готовий чорних металів	22.7	22.4	24.5	20.5	16.1	17.6	19.3
Труби та профілі пустотілі	2.4	2.8	2.8	2.5	1.7	1.9	2.2
Феросплави	1.7	1.9	2.0	1.7	1.2	1.7	1.2

Складено за даними Держстату України "Виробництво основних видів готової продукції" за 2005 — 2011 р.р Електронний ресурс [http/ www. Ukrstat.gov.ua](http://www.Ukrstat.gov.ua)

І хоча наведені цифри демонструють позитивний тренд функціонування металургійної галузі у 2011 році, проте без детального аналізу вони не дозволяють однозначно позитивно оцінити потенціал і можливості металургійної промисловості України навіть на середню перспективу, оскільки ці статистичні дані не відображають рівні рентабельності, їх прибутковість або збитковість [3, с. 13].

На підставі вищевикладеного та аналіз актуальних економічних питань у металургійній галузі України обумовлюють актуальність досліджень в межах проблеми стабілізації та подальших якісних змін у діяльності підприємств ГМК. Не викликає сумніву, що фінансовий стан, його аналіз і прогнозування є основою для прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень, спрямованих на забезпечення платоспроможності, прибутковості та зростання майнового потенціалу підприємств ГМК в короткостроковому та довгостроковому періоді. І це не випадково, оскільки фінансовий стан — це важлива характеристика підприємства яка відображає результати господарської діяльності та визначає його фінансову спроможність. Результати аналізу фінансового стану дозволяють формувати відповідну фінансову політику та розробити заходи, направ-

лені на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання [1, с. 1].

У свою чергу, ефективність управління фінансовим станом підприємства, у тому числі, й у контексті визначення перспектив його розвитку, залежить не лише від проведення його аналізу, а від доцільності використання того чи іншого методу оцінки фінансового стану підприємства, його адаптації до сучасних завдань і цілей розвитку, його поведінки щодо зовнішніх та внутрішніх змін, інвестиційного та податкового середовища.

Зауважимо, що накопичений досвід щодо аналізу фінансового стану підприємства потребує критичного осмислення щодо офіційних методик, положень та розробок науковців, які стосуються трактування змісту поняття "фінансовий стан" підприємства. Аналіз існуючих тлумачень сутності поняття "фінансовий стан" свідчить про їхнє розмаїття й неузгодженість. Кожне з визначень є по-своєму індивідуальним в відрізняється від інших. У процесі дослідження було виявлено, що більшість авторів звужують це поняття, аналізують окремі його елементи: фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність. Як нам здається, такий підхід призводить до викривлення змісту поняття "фінансовий стан".

Рис. 2. Фінансовий стан як система взаємопов'язаних елементів

Джерело: [1, с. 5].

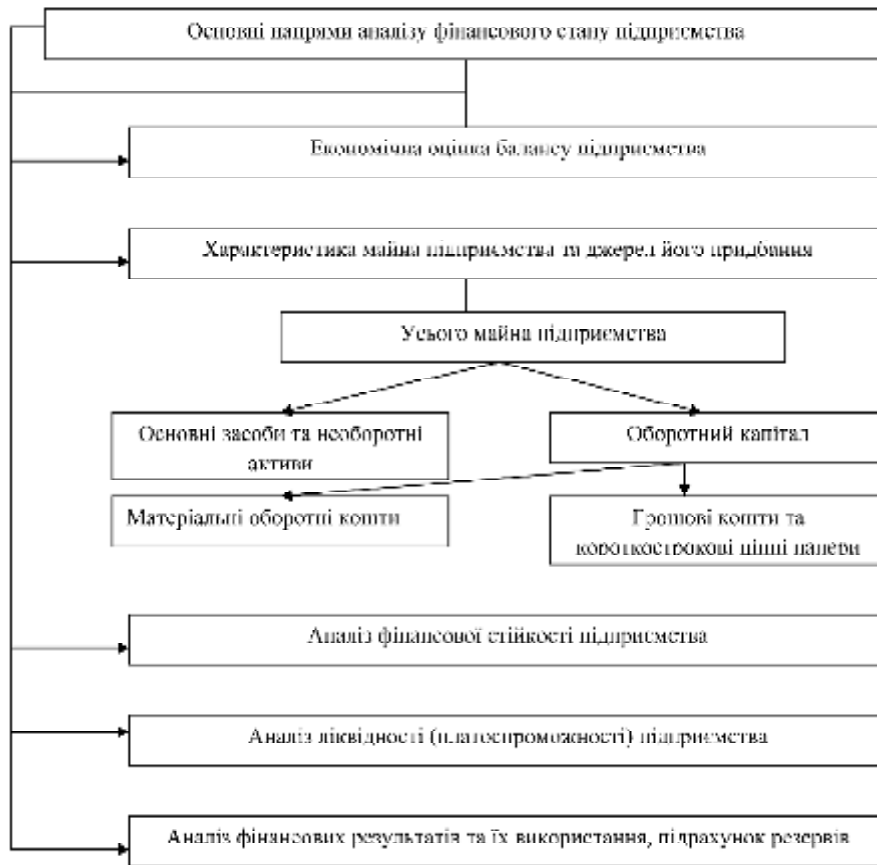

Рис. 3. Схема аналізу фінансового стану підприємства

У повній мірі як нам здається, дає можливість розкрити зміст поняття "фінансовий стан" підхід розглядати фінансовий стан підприємства як систему, що включає взаємопов'язані між собою елементи (рис. 2).

Слід мати на увазі, що між наведеними вище групами фінансових показників, які характеризують фінансовий стан підприємства, існує взаємозв'язок і взаємозалежність. Показники фінансової стійкості характеризують структуру капіталу та залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування та мають зв'язок з обо-

ротністю кредиторської заборгованості, а на розмір власного капіталу впливає обсяг прибутку, отриманого у звітному періоді. Показники платоспроможності, що відображають здатність підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання, пов'язані з оборотністю оборотних коштів та кредиторської заборгованості. Така залежність вказаних груп фінансових показників та їх різне співвідношення виключає однозначну характеристику фінансового стану підприємства. Для вирішення даного питання доцільно використання системного підходу до аналізу та прогнозування фінансового ста-

Рис. 4. Структура аналізу фінансового стану підприємства

ну підприємства, що дозволяє вивчати динаміку його змін у взаємообумовленості.

Необхідно зазначити, що аналіз фінансового стану підприємства є класичним способом аналізу. Його проведення включає такі етапи:

1. Збір інформації й оцінка її вірогідності, відбір даних з форм фінансової звітності за аналізований період часу.
2. Перетворення типових форм фінансової звітності в аналітичні.
3. Характеристика структури звіту (вертикальний аналіз) і зміни показників (горизонтальний аналіз).
4. Розрахунок й групування показників за основними напрямками аналізу.
5. Виявлення й зміна показників за досліджуваний період.
6. Встановлення взаємозв'язків між основними аналізованими показниками й інтерпретація результатів.
7. Підготовка висновку про фінансовий стан підприємства.
8. Виявлення "вузьких" місць і пошук резервів.
9. Розробка рекомендацій з поліпшення фінансового стану підприємства.

Основні напрями фінансового аналізу відображені на рисунку 3.

Структура аналізу фінансового становища складається з декількох основних блоків (рис. 4).

1. Склад і структура балансу.
2. Фінансова стабільність підприємства.
3. Ліквідність і платоспроможність.
4. Рентабельність.
5. Ділова активність.

Ці блоки взаємозалежні і являють собою структуру аналізу, на підставі якої проводяться розрахунки й групування показників, що дають найбільш точну й об'єктивну картину поточного фінансового становища підприємства.

Предметом фінансового аналізу підприємства є фінансові ресурси підприємства, їх формування та використання.

Це пояснюється тим, що неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій.

Проте існують складності проведення аналізу фінансового стану, що обумовлено:

- 1) нестабільністю економіки;
- 2) кризовим станом.

В умовах постійної зміни інформації багато фінансово-економічних показників розрахованих на певний час, можуть надалі загубити свою цінність для аналізу у зв'язку з нестабільністю національної валюти, по якій розраховувався цей показник.

Певну перешкоду аналізу фінансового стану підприємства надають:

— різні форми власності, наприклад, чимало показників, що характеризують фінансовий стан акціонерних підприємств не можуть бути розраховані по причині відсутності або слабкого розвитку у державі ринку

цінних паперів, де б оберталися акції цих підприємств і за якими можна б було судити про положення емітентів;

— нестабільність законодавчої бази (фінансового податкового права), це також ускладнює проведення аналізу фінансового стану підприємства.

Що стосується цілей фінансового аналізу, то вони зводяться до наступного [4, с. 34]:

- оцінити минулу фінансово-господарську діяльність підприємства;
- підготувати інформацію, яка необхідна для прогнозування.

Цілі аналізу будуть досягнуті в результаті рішення взаємозалежного набору аналітичних задач:

- визначення фінансового стану підприємства на момент проведення аналізу;
- виявлення тенденцій і закономірностей розвитку підприємства;
- визначення "вузьких" місць, які негативно впливають на фінансовий стан підприємства;
- виявлення резервів, які підприємство може використовувати для поліпшення фінансового стану.

Слід мати на увазі, що цілі фінансового аналізу обумовлюють і його основні завдання, а саме:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів. Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств.

Кредитори та інвестори аналізують фінансовий стан підприємств, щоб мінімізувати свої ризики за позиками та внесками, а також для необхідного диференціювання відсоткових ставок.

У результаті фінансового аналізу менеджер одержує певну кількість основних, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну та точну картину фінансового стану підприємства. При цьому в ході аналізу менеджер може ставити перед собою різні цілі: аналіз поточного фінансового стану або оцінку фінансової перспективи підприємства.

Аналізом фінансового стану займаються не тільки керівники й відповідні служби підприємства, але і його засновники, інвестори — з метою вивчення ефективності використання ресурсів; банки — для оцінки умов кредитування й визначення ступеня ризику; постачальники — для своєчасного одержання платежів; податкові інспекції — для виконання плану надходження засобів у бюджет і т.д. Відповідно до цього аналіз поділяється на внутрішній і зовнішній.

Зовнішній аналіз здійснюється інвесторами, постачальниками матеріальних і фінансових ресурсів, що контролюються органами на основі опублікованої звітності. Його ціль — установити можливість вигідно-

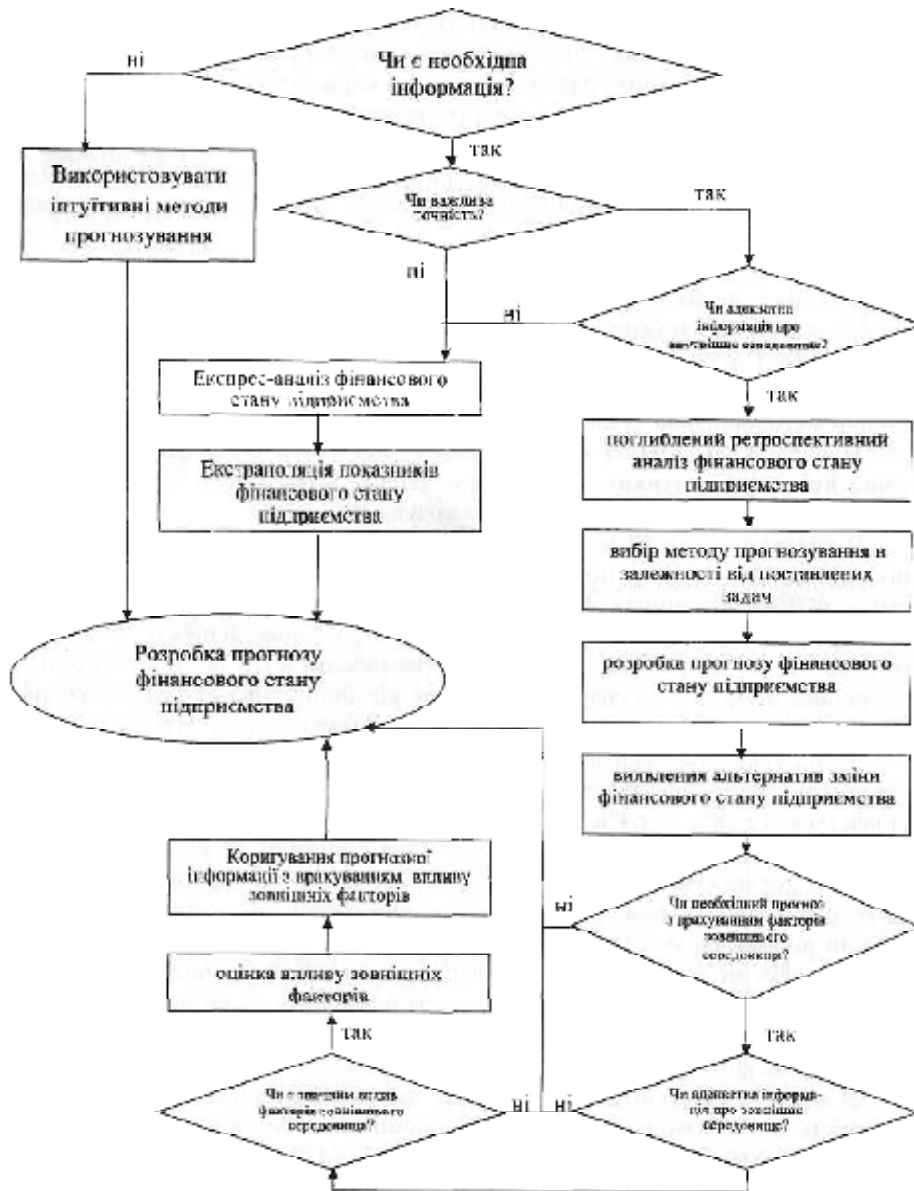

Рис. 5. Алгоритм прогнозування фінансового стану підприємства

го вкладення засобів, щоб забезпечити максимум прибутку й виключити втрати.

Зовнішній фінансовий аналіз має свої особливості, які зводяться до такого:

- орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства;
- множинність суб'єктів-користувачів;
- різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу;
- максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів;
- розмаїтість цілей й інтересів суб'єктів аналізу;
- наявність типових методик, стандартів обліку й звітності;
- обмеженість завдань аналізу при використанні тільки зовнішньої звітності.

Що стосується основного змісту зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності, то він включає:

- аналіз абсолютних показників прибутку;

- аналіз показників рентабельності;
- аналіз фінансового стану, фінансової стабільності підприємства, його платоспроможності та ліквідності балансу;
- аналіз ефективності використання залученого капіталу;
- економічна діагностика фінансового стану підприємства. На відміну від внутрішнього, відповідні складові зовнішнього аналізу більш формалізовані та менш деталізовані.

Необхідно підкреслити, що різниця у змісті зовнішнього і внутрішнього аналізу пов'язана з різницею інформаційного забезпечення і завдань, що їх вирішують обидва ці види аналізу.

Внутрішній аналіз проводиться службами підприємства, його результати використовуються для планування, контролю й прогнозування фінансового стану підприємства. Його ціль — забезпечити планомірне надходження коштів і розмістити власні й позикові засоби таким чином, щоб дістати максимальний прибуток і виключити банкрутство.

Основним змістом внутрішнього (традиційного) аналізу фінансового стану підприємства є:

- аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають;
- аналіз кредитоспроможності підприємства;
- оцінка використання майна та вкладеного капіталу;
- аналіз власних фінансових ресурсів;
- аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- аналіз самоокупності підприємства.

Він здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані.

Дослідження та узагальнення поглядів вчених щодо сутності економічного прогнозування дає можливість виокремити декілька підходів до визначення прогнозу і прогнозування: ймовірнісний, який розглядає прогнозування як пошук імовірного стану об'єкта прогнозування у майбутньому; системний, що базується на вивченні окремих елементів об'єкта прогнозування, які в сукупності являють собою цілісну систему; пізнавальний, що підкреслює роль людського фактора у прогнозуванні; управлінський, який розглядає прогнозування на рівні суб'єктів господарювання.

На наш погляд, можна погодитися з позицією вчених, які під прогнозуванням фінансового стану підприємства розуміють розробку системи науково обґрунтованих імовірнісних припущень про базові і альтернативні структурні зміни в активах та пасивах підприємства, обумовлених використанням капіталу

З урахуванням наявного інформаційного забезпечення можна запропонувати алгоритм прогнозування фінансового стану підприємства та визначити наступні етапи його проведення: підготовчий, аналітичний та прогностичний (рис. 5) [1, с. 7].

Безперечно, що розробка прогнозу фінансового стану підприємства може здійснюватися, як його аналіз та оцінка, з використанням великої кількості методів, враховуючи сутність, переваги і недоліки кожного з них. При цьому, слід виходити із можливостей адаптації того чи іншого методу до галузевих особливостей підприємства, отримання необхідної інформації щодо його фінансового стану в конкретному періоді часу і в перспективі.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах аналіз й прогнозування стану підприємства набуває всебічного значення, оскільки від своєчасної та якісної його оцінки залежить ефективне функціонування підприємства та його розвиток у майбутньому.

Фінансовий стан це важлива характеристика економічної та виробничої господарської діяльності підприємства у ринковому, конкурентному середовищі. Він значною мірою визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловій співпраці, дає можливість оцінювати, якою мірою гарантовано реалізація економічних інтересів працівників та власників підприємства, його партнерів з фінансових та інших відносин.

В економічній літературі немає однозначного визначення поняття "фінансовий стан підприємства". Більшість науковців звужують його сутність, досліджують тільки окремі його елементи. Доцільно ж розглянути фінансовий стан підприємства як систему, що складається з взаємопов'язаних між собою елементів.

Що стосується визначення поняття "прогнозування фінансового стану підприємства" то це не що інше як розробка система науково-обґрунтованих імовірнісних припущень тих змін, які можуть відбуватись в перспективі.

Тому, аналіз й прогнозування фінансового стану підприємства може бути основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень спрямованих на стабілізацію фінансової та виробничої господарської діяльності підприємства, забезпечення внутрішніх і зовнішніх умов його подальшого ефективного функціонування.

Відносно підприємств ГМК то аналіз і прогнозування фінансового стану повинно бути покладено в основу розробки стратегії їх розвитку та подолання усіх негативних наслідків сучасної світової економічної рецесії.

Література:

1. Клементьєва О.Ю. Фінансовий стан підприємства та його прогнозування: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. к. е. н. — К., 2008. — 20 с.
2. Колосок В., Верескун М., Дроботне К. Бюджетування як інструмент стратегічного управління підприємством металургійного комплексу // Економіка України. — 2012. — № 6. — С. 30—39.
3. Мазур В., Тимошенко М. Актуальні економічні питання у металургійній галузі України // Економіка України 2012. — № 6. — С. 13—23.
4. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: навч. посіб. — К.: Вища школа, 2003. — 278 с.
5. Сталінська О., Волочка А. Проблеми та перспективи розвитку гірничо-металургійного комплексу України в посткризовий період // Економічний аналіз 2011 рік. — Випуск II. — Частина 1. — С. 188—190.

References:

1. Klementyeva, O.U. (2008), "The Financial Condition of an Enterprise and Forecasting", Ph. D. Thesis, Money, Finance and Credit, Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
2. Kolosok, V. Vereskun, M. and Drobotna, K. (2012), "Budgeting as instrument of strategic management by the enterprise of metallurgical complex", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 6, pp. 30—39.
3. Mazur, V. and Tymoschenko, M. (2012), "Actual economic questions are in metallurgical industry of Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 6, pp. 13—23.
4. Mets, V. O. (2003), *Ekonomichnyj analiz finansovykh rezul'tativ ta finansovoho stanu pidpriemstva* [Economic analysis of financial results and financial state of enterprise], Vyscha shkola, Kyiv, Ukraine.
5. Stalins'ka, O. and Volochka, A. (2011), "Problems and prospects of development of metallurgical complex of Ukraine in a post-crisis period", *Ekonomichnyj analiz*, no. 2, pp. 188—190.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2013 р.